



לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבויעי

פרשת שמיני ויום השואה, תש"ע
מספר 856

מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

הרב משה יוסף רובין, מציל ילדים מרעב בגטאות טרנסניסטריה

משה יוסף רובין, רבה של קמפולונג בבוקובינה,¹ אולץ על-ידי ה"לגיונרים" חברי התנועה הפשיסטית "משמר הברזל" להצהיר בכתב שהוא אחראי להנחת חומר נפץ בארון ספרי התורה שבבית הכנסת שלו, אף שהם עצמם הניחו אותו. הרב סירב לתת יד לעלילה שפלה זו והעז להצהיר לפנייהם שאינו חותם על שקר. עקב כך אילצוהו ה"לגיונרים" להירתם עם בנו שמואל לעגלה מלאה ספרים וחפצי-קודש ולמשוך אותה בעצם יום הכיפורים תש"א (1940).

הקמת מרכז להצלת יהודים מטרנסניסטריה

בסוף שנת 1940 הצליח הרב רובין לברוח עם משפחתו לבוקרשט, ושם החל במפעלו להצלת ילדים ומבוגרים שגורשו מבוקובינה לגטאות טרנסניסטריה ("האושוויץ של יהודי רומניה") באוקטובר 1941. הרב רובין הקים ועד של 23 חברים, ביניהם נתן קליפר (איש אמיד, שתרום כספים לשלטונות ונודע בהשפעתו עליהם). תמורת שלמונים שלח הרב רובין שליח נוצרי מיוחד לטרנסניסטריה (מעבר לנהר דנייסטר באוקראינה) כדי לברר היכן שוהים המגורשים מבוקובינה. השליח חזר ומסר נתונים מדויקים. הרב רובין אסף אצל יהודי בוקרשט כספים, בגדים ונעליים, קנה תרופות ושלח את הכול לגטאות באמצעות פקידים וקצינים רומנים ששירתו שם (תמורת שלמונים גבוהים). כמו כן שיגר להם הרב רובין כספים במשך כשנתיים וחצי כדי להקים בתי תמחוי ולהציל יתומים מרעב. את בית הכנסת שלו "משמר חדש", שהקים בבוקרשט עבור יהודי בוקובינה, הפך הרב רובין ל"מרכז הצלה". הוא הציע ליהודי עיר הבירה (שמנו אז כ-140,000 נפש) להפריש "מעשר" או כל סכום מהכנסתם כדי לשלוח מזון לרעבים. הוא שלח עצומה למחלקת הסעד של קהילת בוקרשט ול"מרכז היהודים", היודונראט של יהודי רומניה, בה ביקש לארגן מגביות מיהודי המדינה לטובת המגורשים. הוא שיתף פעולה עם הרב אליעזר האגר, ראש ישיבת ויז'ניץ, שישב בעיר אראד ושלח אף הוא עזרה ליהודי הגטאות. הרב רובין כונה "הרב הרעשן", מפני שהרעיש והזעיק את יהודי בוקרשט לתרום למען יושבי הגטאות. בפנייתו לתורמים הפוטנציאלים אמר: "כשהנך מתיישב לארוחה, תחשוב תחילה על אחיך האומללים, שאין להם לחם לאכול וחדר מחומם בחורף הרוסי הקר". הוא הקים ועד לסיוע לפליטים שהגיעו לבוקרשט מהונגריה, פולין וגליציה. לפי עדותו של פרופסור רומני בשם אזאריאק, שביקר בתלמוד-תורה בגטו מוגילב, היו התלמידים שם שמחים כאשר לראשונה קיבלו לחם וריבה ועצים לחימום החדרים, ששלח להם הרב רובין. הרב פנחס הורוביץ מבני-ברק, בנו של הרב מרדכי אריה הלוי הורוביץ, רבה של באנילה בבוקובינה וראש ישיבתה, העיד לפניי שבעזרת הכספים ששלח הרב רובין ניצלו רבים מהילדים מרעב ומקור קשה.

יש לציין במיוחד, שפעולות מהסוג הזה שפעל הרב רובין, נתאפשרו לראשונה ברומניה, כשבאמצעות אחרות לא יכלו לשלוח לנזקקים שום עזרה ואף לא לקיים עמם קשרים כלל. כך ניתן היה להציל אלפי יהודים מרעב, מקור, ממחלות, להקים עבורם בתי-תמחוי, ולהחזיר כמה מהם לבתיהם אחרי כשלוש שנים של עינויים. עוד יש להדגיש שרומניה הייתה הארץ היחידה באירופה שרכנים ואישים אחרים יכלו להפעיל בה מבצעי הצלה ליושבי הגטאות.

בשנת 1943 הציל הרב רובין את גיסו, הפוסק הגדול משולם ראטה, אב"ד צ'רנוביץ, שהוברח על ידי קצין גרמני לבוקרשט תמורת שוחד רב. עשרות פליטים מפולין, שברחו דרך צ'רנוביץ, מצאו מחסה בבית הכנסת שלו ובביתו, והוא פעל למצוא עבורם מעמד לגאלי. הוא שיתף פעולה עם הרבי יצחק פרידמן, "האדמו"ר מבוהושי", שגם ביתו הפך לבית-מחסה לפליטים שברחו מטרנסילבניה ומהונגריה והופיעו כלומדים וכמתפללים בבית-מדרשו.²

¹ הרב רובין נולד בשנת 1892 והיה רבה של קמפולונג והעיריות הסמוכות בין השנים 1922 - 1940. ב-1934 הוא נבחר, בכינוס "אגודת ישראל" בווינה, לחבר ב"מועצת גדולי התורה", עם עוד 22 חברים. ראו: שמואל רובין, "לזכר הרב רובין זצ"ל", ספר קמפולונג והסביבה, א, בעריכת ש' אבני, חיפה תשס"ג, עמ' 75-76; הרב אפרים גוטמן, "זכרונות על הרב יוסף רובין", שם, עמ' 77-78; הרב א' שפרן, אל מול פני הסערה, ירושלים, יד ושם תשנ"א, עמ' 134 ועוד. הרב רובין הוסמך לרבנות על ידי הרב יהודה ליב צירלסון, אב"ד קישניב ובסרביה, ועל ידי הרב חיים-צבי טייטלבוים, אב"ד סיגט-מאראמורש (שני ההעתקים של כתבי ההסמכה נמצאים בידי). חיבר שני ספרים: "יד יוסף", בוקרשט תש"ה ו"דרש משה".

² יעקב גלר, העמידה הרוחנית של יהודי רומניה בתקופת השואה 1940-1944, אורות יהדות המגרב, לוד תשס"ג, עמ' 301, 314, 321, 334-335; עדותו של הרב פנחס הורוביץ, בני-ברק, ח' בטבת תשס"ז.

ישיבת "מתיבתא מאור הגולה"

כחודשיים לאחר תום השואה ברומניה (ב-23 באוגוסט 1944), הקים הרב רובין באוקטובר 1944 ישיבה ששמה "מתיבתא מאור הגולה" של "אגודת הרבנים גולי פולניה, הונגריה ורומניה" למען פליטים מפולין, הונגריה ורומניה (בין 5,000 ל-10,000 פליטים הוברחו לרומניה). נשיאי הכבוד היו ד"ר אלכסנדר יהודה שפרן, רב הכולל, ורבי חיים מאיר האגר, האדמו"ר מוויז'ניץ באורדיה-מארה. נשיא הוועד הפועל היה הרבי שלמה הלברשטאם מבאבוב. מה הייתה מטרת הקמת הישיבה בבוקרשט דווקא? הואיל וכל המרכזים היהודיים במזרח אירופה נחרבו, נותרה רומניה המרכז היחיד שבו שרדו יותר מ-400,000 יהודים, ובבוקרשט לבדה נמנו כ-140,000. עוד הורגש צורך להכשיר מנהיגים רוחניים לדורות הבאים. ישיבה גבוהה זו הייתה היחידה באירופה, מפני שהמלחמה נסתיימה רק במאי 1945, שמונה חודשים לאחר פתיחתה של הישיבה. קיום הישיבה אושר באופן רשמי על-ידי הממשלה, ולמדו בה כמאה תלמידים צעירים ומבוגרים. הוקם בה בית-תמחוי, והישיבה הוחזקה על-ידי תרומות מגבאי בתי הכנסת ומיחידים, מהקהילה ומהג'וינט. הלימודים בה נמשכו כשנתיים וחצי, עד תחילת 1947, כאשר עלתה לשלטון המפלגה הקומוניסטית, שלא ראתה בעין יפה את קיומה. רוב התלמידים עלו לארץ-ישראל, ומעטים היגרו לארצות-הברית.

כנס רבנים ראשון בבוקרשט באוקטובר 1944

לאחר תום השואה באירופה שוגרו הזמנות לכנס רבנים ראשון לאחר מלחמת העולם השנייה ב-3 באוגוסט 1945. המוזמנים היו כל הרבנים במדינה ובכל אתר ואתר והמוזמנים היו רב הכולל אלכסנדר שפרן; הפוסק הגדול הרב מרדכי וולר, בעל שו"ת "באר חיים מרדכי ואב"ד בעיר טרגו-ניאמץ, והרב יוסף אדלר, אב"ד טורדה ונשיא ה'לשכה האורתודוקסית המרכזית' בטרנסילבניה.³ נוסח ההזמנה היה כדלהלן:

שטף מים רבים, מים זידונים עבר עלינו; אש להבה אכלה את יעקב ונווהו הושם. נשארנו מעט מהרבה, שארית הפליטה, קטונו מכל החסדים שעשה ה' עמנו. חובה מוטלת עלינו רועי צאן ישראל, לנהוג את השה נידחה של עם ישראל, על מבועי התורה. חובה מוטלת עלינו נושאי דגל התורה, לבנות את הריסותיהם של מוסדות התורה מאירופה השוממה, לקיים את צוואתם של גאוני ישראל וצדיקיו, ארזי הלבנון ותלמידיהם, שיצאה נשמתם באחד. על כן עלינו לטכס עצה ולשבת באהבים באסיפה של כל רבני ישראל מרומניה, שתתקיים אי"ה ביום ערב ראש חודש אלול (תש"ה), יום שנעשה בו תענית ציבור, יום מספד ואבל על אלפי רבבות הקדושים, שנהרגו בו על קידוש השם. באסיפת מצווה זו ניתן שבח והודיה להשם יתברך, שגבר עלינו חסדו, והשאיר אותנו לפליטה במדינה זו, העומדת תחת חסותו של מלך חסד ירום הודו (מיכאי הראשון, י"ג), ותחת הנהלות ממשלת הצדק של רומניה הדימוקראטית.⁴

בכנס רבנים זה השתתפו גם הפוסק דוד שפרבר, רבה של הקהילה האורתודוקסית בבראשוב, האדמו"ר מספינקא, משושלת חסידיית ידועה, והרב משה יוסף רובין.

הרבנים הנ"ל הדגישו את הקרבנות הרבים שנפלו על קידוש השם בבוקובינה, בבסרביה, בטרנסילבניה ובמחוז דורוהוי, בגטאות ובמחנות המוות בטרנסניסטריה ובמקומות אחרים, עד שמתוך כ-800,000 יהודי המדינה נותרו לפליטה רק כ-400,000, בעיקר ב"רומניה הישנה".

הרב רובין היגר לארצות הברית והקים בה "ארגון רבנים למען גידור וניקוי בתי העלמין באירופה בקהילות שנחרבו". הוא ארגן כינוס רבני רב משתתפים בבית הכנסת הגדול בתל-אביב, שבראשו עמדו הרב הראשי אונטרמן, הרב ידידיה פרנקל, הרב חיים דוד הלוי והרב צבי גוטמן מבוקרשט, שעלה לישראל.

ד"ר יעקב גלר
פתח תקוה

³ ארכיון הציונות הדתית (אצ"ד), אוניברסיטת בר-אילן, תיקים 480, 630.

⁴ הרב א' שפרן, אל מול פני הסערה, שם (הערה 1), עמ' 134-135.